

Broederschap - zusterschap

Derde en laatste viering in de serie 'Nieuwe revolutie?'

16 juni 2019

voorgangers: Ad de Gruijter (overweging) en Heleen Goddijn

Inleiding op het thema

Broeders en zusters.

Dit lijken mij de beste welkomstwoorden in een viering over broederschap en zusterschap. Zo spreekt de apostel Paulus zijn gehoor ook regelmatig aan in brieven die hij schrijft aan de jonge christengemeenten (vgl. I Kor.) In voorbije tijden begon in menig kerk met deze woorden ook de preek.

Broeders en zusters dus. Wat dit betreft is de bijbel inclusiever en vrouwvriendelijker dan de tekst die als etiket op de Franse revolutie is geplakt: 'vrijheid, gelijkheid, broederschap'. Geen zusterschap dus. Een van de weinige vrouwen die ten tijde van de Franse revolutie haar stem verhief, de schrijfster en feministe Marie-Olympe de Gouges (1748-1793) schreef 'La Declaration de la femme et de la Citoyenne' (1791). Ze kwam op voor gelijke rechten van mannen én vrouwen.

Ze eindigde op het schavot onder de guillotine in 1793 na een kort proces vol dubieuze aanklachten.

We hebben dus een probleem met dat begrip broederschap wat oorspronkelijk helemaal niet in het rijtje van drie 'vrijheid - gelijkheid – broederschap' voorkwam. Pas in 1848 werd dit drietal gemunt als lijfspreuk van de Franse Republiek en later ook als kenmerk van alle westerse democratieën.

De Vlaamse schrijver [David van Reybrouck](#) pleit liever voor het begrip 'broederlijkheid' want een broederschap is eigenlijk een groep mannen die lief en leed delen zoals in een vrijmetselaarsloge.

Er is eigenlijk geen geschikter woord voor broederschap en waar het voor staat dan het Duitse 'Geschwister' wat broeders én zusters betekent; dat is inclusief, maar dat werkt natuurlijk niet in het Nederlands.

'Broederschap en zusterschap' dus en daar denken we ook aan wanneer we het slotkoor van de negende symfonie (1823) van Ludwig van Beethoven beluisteren waarin de tekst van het gedicht 'Ode an die Freude' van Friedrich von Schiller (1786) klinkt: 'Alle Menschen werden Brüder', sinds 1985 het 'volkslied' van de Europese Unie, dat wil zeggen, men werd het eens over de melodie zónder de Duitse tekst!

'Alle Menschen werden Brüder', 'Geschwister'. Dat is mooi maar wie 'googelt' op vrijheid, gelijkheid, broederschap (NL) vindt bij vrijheid 18.300.000 hits, bij gelijkheid 2.070.000 en bij broederschap/broederlijkheid 1.170.000. Een derde plaats dus.

In het Verdrag van Lissabon [het mocht geen Europese grondwet heten] komen vrijheid (38 keer) en gelijkheid (26 keer) wel voor maar broederschap, broederlijkheid ontbreekt totaal(0). Het is bijna verdacht. Broederlijkheid is het stiefkindje van het drietal, zo lijkt het.

Komt dat omdat vrijheid altijd ook mijn vrijheid betreft, gelijkheid ook mijn gelijkheid, maar broederschap en zusterschap gaat zodra je het uitspreekt meteen over 'wij samen' en nooit over ik alleen?

Zullen we dit uur niet langer besteden aan het beste woord voor broederschap, zusterschap, maar aan waar het voor staat en of ik mijn broeders, zusters hoeder ben?

Lezing: [Genesis 4: 1-11](#) (NBV) broedermoord

Lezing: [1 Petrus 3, 8-12](#) (NBV) appèl om broederschap, zusterschap

Lezing: [Er is een land waar vrouwen willen wonen](#) (Joke Smit)

Overweging

Hoe gaat het tussen broeders en zusters?

Een van de eerste verhalen over menselijke verhoudingen in de bijbel betreft een geval van doodslag. Kain slaat zijn broer Abel dood, houdt zich vervolgens van de domme 'Ik weet niet waar mijn broer is' en dan stelt hij de retorische vraag: Moet ik soms waken over mijn broer? (Gen. 4, 8-10).

Er zijn meer broers. Jacob moet vluchten voor zijn broer Esau nadat hij hem het eerstgeboorterecht slinks heeft ontnomen, Jozef wordt door zijn broers in een put gegooid en verkocht aan Midjanitische kooplieden. Hoe gaat het tussen broeders en zusters?

Soms komt het goed. Jacob en Esau verzoenen zich, de broers van Jozef buigen voor hem neer wanneer hij aan slavernij en doodsdreiging ontsnapt een hoge functie aan het Egyptische hof blijkt te bekleden.

Broederschap en zusterschap is een geschiedenis van vallen en opstaan en daarom roept Petrus in zijn brief de christenen die als vreemdelingen verspreid verblijven in Pontus, Galatië, Kappadocië, Asia en Bitynië op: Wees allen eensgezind, leef met elkaar mee, heb elkaar lief als broeders en zusters, wees barmhartig en bereid de minste te zijn (1 Petrus 3,8). Een duidelijk appèl.

Soms gaat het opmerkelijk goed. Paulus schrijft over een jonge christelijke gemeente (in Handelingen 4, 32-37) dat ze eendrachtig samen leefden en zelfs hun bezittingen als gemeenschappelijk bezit beschouwden.

'Broeders en zusters', zo schreef Paulus aan de Christenen in Korinthe (I Kor, 10; 2,1; 3,1; 10,1; 12,1 ; 14,6; 14,20, 26; 15, 1; 15,58) en ik ben er zeker van dat hij ze echt niet allemaal persoonlijk kende of iedereen in de ogen heeft gekeken, maar dit belette hem niet hen zo aan te spreken en daadwerkelijk als broers en zussen te beschouwen. Vanuit een dieper weten [besef] van verbondenheid met elkaar omdat je eenzelfde verhaal deelt, eenzelfde geloof of visie hebt en je je daarom thuis weet bij elkaar al ben je nog zo ver van elkaar verwijderd. Een WIJ gevoel uit overtuiging.

Dat we bij elkaar horen als één grote familie is ook de overtuiging van Jacinda Arden, de premier van Nieuw-Zeeland die na de dramatische aanslag door een terrorist op moskeebezoekers in Christchurch (15 maart 2019) waarbij negenenveertig doden vielen te betreuren over migranten zei: 'They are us' vanuit een dieper weten-besef dat je [binnen de landsgrenzen] allemaal op elkaar bent aangewezen en er geen klassiek 'wij en zij' kan of behoort te bestaan.

'Alle Menschen werden Brüder'..... maar zover is het nog niet.

Het is door alle Bijbelverhalen en door de hele mensengeschiedenis heen een verhaal van vallen en opstaan.

Soms kunnen we het niet opbrengen.

In zijn recente roman 'Grand Hotel Europa' vertelt Ilja Leonard Pfeijffer over zijn ervaringen op het eiland Malta dat samen met het eiland Lampedusa de uiterste zuidgrens is van ons continent. Het eiland leeft van toerisme want het heeft veel, dat wil zeggen, eigenlijk alleen maar geschiedenis. Grote cruiseschepen leggen aan. Op het eiland is geen enkele Afrikaan te bekennen. Geen spoor van vluchtelingen vanwege het strenge immigratiebeleid. Wie het eiland bereikt wordt teruggestuurd of vastgezet. De witte buitenlanders die komen voor het verleden met hun koopkracht zijn welkom en dat valt moeilijk te combineren met gastvrijheid voor zwarte buitenlanders zonder bezittingen die op zoek zijn naar een toekomst. Nergens in Europa ben je dichter bij Afrika dan op Malta, maar de levenden uit Afrika zijn er niet welkom, alleen de doden uit de zee worden er geborgen.

Ilja Pfeijffer vervolgt: De toeristen in hun bermuda's en met teenslippers op het strand beseffen niet dat ze in de Middellandse Zee zwemmen in een massagraf.

We zongen net Lied van de stem: 'Stem als een zee van mensen om mij heen. Stem van die drenkeling, van dat stuk wrakhout, dat een mens blijkt als hij mij aankijkt.'

Ilja Pfeijffer zegt tot een tafelgenoot in 'Grand Hotel Europa': 'Eén vluchteling is een broeder, maar honderdduizenden vluchtelingen vormen een bedreiging. Toch zijn dat honderdduizenden individuen met

allen een individueel vluchtverhaal.' Zijn tafelgenoot antwoordt: 'Mocht u de angst voor de massa willen wegnemen en empathie willen kweken voor de individuen, dan hebt u als schrijver toevallig het juiste beroep gekozen. Door hun verhalen te vertellen, kunt u van de aantallen weer mensen maken.' En dat is precies wat Bijbelverhalen dus ook doen. Verhalen over broeders en zusters met elkaar. Soms lukt het, soms lukt het niet, en altijd klinkt dat appèl.

'Moet ik soms waken over mijn broeder, mijn zuster?' klinkt de retorische vraag. We weten het wel, weet je nog toen jij dit o zo nodig had!!

De Eeuwige antwoordt: (Gen. 4, 10b): 'Hoor toch hoe het bloed van je broer uit de aarde naar mij schreeuwt.'

En – ik parafraseer die tekst naar vandaag de dag– de Eeuwige antwoordt ons: Hoor toch hoe de noodkreten van je broeders en zusters uit de zee naar mij schreeuwen.

Net als Kain, zou ik verontschuldigen proberen te vinden voor mezelf. Kan ik er wat aan doen? Ben ik mijn broeders, zusters hoeder? Maar het antwoord ken ik al.

Hoe kan jij, hoe kan ik de grote maatschappelijke vraagstukken aan, hoe kan ik mij verbonden voelen met anonieme anderen ver weg, hen broeders en zusters noemen en roepen: 'They are us?'

Soms gebeurt het - zomaar; 'verbroedering' bij een gedeelde emotie die mensen ineens bijeen brengt in een kortstondig 'wij-gevoel'. Toen de slachtoffers van de ramp met de MH17 in lange rouwstoeten werden thuisgebracht stonden duizenden mensen langs afgezette snelwegen en op viaducten met betraande ogen en ze strooiden bloemen uit over de stoet.

Gedeelde emotie, ervaren betrokkenheid.

Het gebeurt bij een stille tocht wanneer woede, onmacht en verdriet worden gedeeld na een onbegrepen moord of aanslag. Heel even voelen we ons één..... daarna gaat ieder weer z'n eigen weg. Een heel kort 'samen'. Heel even 'wij.' Vanuit een dieper weten.

De vraagstukken van onze tijd vragen echter om een grootschaliger en langduriger samen optrekken, een wij-gevoel, dat standhoudt en krachtig is, tegen de stroom in vaak.

Zou solidariteit toch een beter woord zijn voor broederschap-zusterschap?

Solidair met wie je ontmoet op je levenspad én solidair met anderen ver van ons verwijderd, nooit gezien en nooit ontmoet [evenals Paulus], vanuit een dieper weten - besef van verbondenheid met elkaar.

Er was eens een man die drie zonen had. Tot groot verdriet van de man maakten de drie jongens altijd ruzie. Ze leken een beetje op Kain en Abel, op Jozef en zijn broers, op Jacob en Esau, want soms lukt het en soms lukt het niet.

Op een dag zei de vader "Breng me zoveel takken als je dragen kunt." De jongens renden het bos in om takken te verzamelen en ieder kwam terug met een bos takken. "Neem nu ieder één tak", zei de vader en probeer die te breken." "Hartstikke makkelijk", zeiden de jongens en ze braken hun takken doormidden. "Bind nu alle takken met een touw samen", zei de vader en probeer nu de hele bos takken te breken." Ze probeerden het om beurten, maar de takken die afzonderlijk zo makkelijk gebroken konden worden, waren samengebonden zo sterk als staal. "Zie je", zei hun vader, "wat jullie met deze takken doen, zal ook met jullie gebeuren. Wanneer je altijd alleen voor jezelf vecht, ben je alleen en kun je gemakkelijk aangevallen en gebroken worden. Samen zijn jullie sterk, dat geldt voor deze takken maar ook voor mensen."

Samen sterk staan voor anderen kan natuurlijk pas wanneer je eerst onderling je conflicten bijlegt in het belang van wat wezenlijker, groter is.

Krachten bundelen waar menswaardigheid in het geding is en wordt bedreigd, in het klein en in het groot. En blijven zeggen, zingen:

'Alle Menschen werden Brüder, Geschwister', vanuit dit dieper weten 'They are us' en 'You are just like me'.

Voorbeden:

Eeuwige,
Hier bijeen zoeken wij verbinding met jou
hopen we op broeder- en zusterschap, op solidariteit
zingen we van verlangen naar iemand die naar ons omziet

Voor mantelzorgers die overbelast zijn in de zorg voor een familielid bidden wij
voor wie zich tekort gedaan voelt door zijn ouders
teleurgesteld is in vrienden of familie
voor vrouwen die nog steeds onderdrukt worden
voor mensen die in onbalans leven
dat wij het zien en ons oordeel opschorten

Voor vluchtelingen die aan de grenzen van Europa staan bidden wij
voor alle mensen die wij niet kennen maar die net zo voelen als wij

Voor degenen die ons voorgingen en op wiens schouders wij staan danken wij
mensen die samen vochten voor gelijke kansen voor vrouwen, mannen en kinderen en van elke
geaardheid, die een spoor van liefde nalieten

Dat we erin blijven geloven
in verbondenheid en solidariteit
in liefde

Leggen we hier ook onze eigen diepste verlangens en gebeden neer, zoals ze in het voorbedenboek staan
geschreven, en zoals we ze bewaren in ons hart. Laten we nu stil zijn en overwegen wat ons bezighoudt

Lied: 'Wie moet zwijgen'

tekst: Jan van Opbergen / melodie: Alle Menschen werden Brüder...

Wie moet zwijgen zal gaan spreken,
boventoon zal ondergaan.
Armen zullen breeduit lachen,
rijken leeg en schuldig staan.
Tronen, banken, macht en statie,
grof geschut, dwingelandij,
winst uit nood, eer over lijken,
al die dingen gaan voorbij.

Blinden zien en doven horen,
stommen spreken, lammen gaan.
Mens voor mens komt God ons tegen
en hij mag voorgoed bestaan.
Niemand ziet zijn levenseinde
als bedreiging van het lot.
Ieder weet zich dood of leven,
onaantastbaar, kind van God.

Wie zich met zijn eigen leven
overgeeft aan deze droom,
die zal mensen tegenkomen,
last en lijden, tegenstroom.
Die zal leven, klein, verborgen,
solidair en zonder grens.
Die zal, weerloos, ooit nog worden:
mensenbroeder, toekomstmens.

Zegenwens

Dat ooit de tijd komen zal

dat wij wandelen met vreemden en bekenden in alle talen.

En ieder is in tel - want broeders, zusters zijn wij

gekend, bemind als nooit tevoren,

want omzien doen wij naar elkaar

en delen zullen wij het goede leven.

Dat we ons rijk gezegend mogen weten

als die tijd komen zal.

Dat wij ons gezegend mogen weten waar we broers en zussen zijn vandaag en alle dagen.

Amen.